

ЧЕРНЕТКА

ВЖЕ ЛІТО

НОВИНИ

✿ Редакція вже й не сподівалася, що поспіє з цим числом до завершення Могиланського року... Але ж поспіли! Це і є найголовніша новина!

ЕСЕ

**Катерина
Бойченко**

**“Москва” і
“москалі” у
“Демофільді”**

Кожелянка-Андруховича

Стереотип Москви і москалів (тобто Росії і росіян) функціонує, очевидно, в новітній українській літературі з такою самою частотністю, як функціонував він у Шевченка, Нечуя та інших. Принаймні у двох текстах, безпроблемно співвідносних як у часі постання, так і у назві — “Московіада” і “Дефілада в Москві”. Незважаючи на позірну схожість з дитинства знайомих зі скарбниці великої літератури образів бородатих (неголених, п'яних, невмитих) “людей з народу”, у цьому плані між текстами проходить чітка демаркаційна лінія.

Отже, по-перше, варто було б зазначити відмінність щодо функції стереотипу. Твір Кожелянка тотально руйнує, грається стереотипами, і тому некультурні москалі є тут традиційним, проте вже зсередини зруйнованим, іронічним уявленням, включеним у загальний калейдоскоп.

Мета Андруховича — цілком “серйозна” — показати Імперію, яка розповзається, тріщить по усіх швах і т.д. і т.ін. (далі слухай “ДДТ”). Тому тут бачимо трагіфарсове загострення стереотипу, підсилюване галюциногенною авторовою свідомістю.

Стереотип функціонує у кількох площинах, що можуть одна на одну накладатися.

Яку літературну періодику зараз можна в нас почитати? Спільчассько-аупівські “Літукраїна”, “Вітчизна”, “Березіль”, “Сучасність” мають дуже малі шанси зацікавити молоде покоління читачів. Ширше закрояються “Кур'єр Кривбасу” та вкладена в нього “Література плюс”. У нас все ще є “Критика”, “І” і “Четвер”! Потроху набирає сили “Книжковий клуб+” (особливо щодо новин :) От-от з'являться харківські “Квартили” та київська “Молода Україна”. Окрім того, ніхто ж не відміняв “Чернетки”!

ПОЕЗІЯ

**Оксана
Христан**

**Київ, володарка III
премії “Смолоскипа-
2003” за збірку віршів
“Гра”**

Ніч свіжозрубана. Краплями грубими.
Мріями ранніми. Сміхом. Стараннями
Вечір соромиться. Ніч посміхається.
Хвилює-спомином. Кається. Кається.
Ніч посміхається. Чорними схлипами.
Різними римами – білими, синіми.
Криками дикими. Снами безликими.
Спи собі. Спи собі.
Ліжка пружинами. Соком малиновим.

Там, де ніколи я не була
Люди летять наяву – не вві сні,
В кожного два за спиною крила,
Які так часто сняться мені,
І марна справа в червоному сні
боротись з уламком твого лица,
тому на світанку згризаю дні,
гвалтую криком голі сонця.
І сум западає у ямку-слід,
Торкає зубами цвяхи жалю,
І схиплює тихо надломлений лід,
А я не конаю — просто люблю.

ПРОЗА

**Світлана
Богдан**

**Та, що
приносить
спокій**

— Ганнусю, Ганнусю! — гукнула я невисокій дівчині, яка щойно мене обігна-ла.— Ганнусечко, це ж ти? Яка радість!

Вона спинилася, озирнулася. Безумовно — Ганна, однокласниця і найкраща подруга в датеких шкільних роках. Те ж хвилясте каштанове волосся до плечей, ті самі чорні очі — лише з червоними жилками, невиспані, але все одно сяють і бризкають щастям, як завжди.

— Олю? Привіт, Олю, Олько-полько, все витанцювусш?

— Та такі веселі танці в мене — то перед начальством, то... Тьху! Що це ми стали посеред вулиці лясати точити! Поспішаєш?

— Ні.

— То ходім он у кафешку. Може, хоч там не так спекотно.

— Гайда,— вона весело крутнулася, майнувши короткою барвистою сукенкою, і побігла поперед мене.

Вмостившись за столиком і тягнувши зі склянок запашний фруктовий сік, ми почали неквапом оповідати про своє життя. Я їй — як вийшла заміж, як швидко розійшлася з чоловіком, як влаштувалася на роботу, а вчора мені повідомили, що випробувальний термін закінчується і я їм не підходжу.

— Знаєш,— кажу,— так схотілося напитись. І нема кому пожалітися. Самотньо страшенно. Дивно... Подумала це: “От би Ганнуську сюди з її вмінням слухати!” А тут — на тобі! Вибач, я весь час про себе. Ти як? Чому якась ніби втомлена?

— Працюю,— заусміхалася вона.

— Ким?

— А,— зітхнула і зібралася провадити далі, аж раптом до нас підскочив вельми схвилюваний юнак і, кинувши мені: “Вибачте!”, звернувся до неї:

І знову поезії лауреатів
«Молодого вина-2002».
ОКСАНА ХРИСТАН:
продовження

В червонім серці — чорні діри
І душать напівмертві кроки.
Та нікотинний шал зневіри —
На дні ще трохи, не повіриш:
Дурний, скуйовджений неспокій.

Заходить в ніч самотній ельф.
І сумно тягне довгий шлейф.
З канви нічних думок і слів.
І тягне жало почуттів.
Так тягне музикант свій вальс.
Той шлейф — то ще не зовсім фальш.

Щастя шукати піду на смітник.
А щастя піде шукати мене.
Я — відповідь, до якої ти звик.
А відповідь звикла лякати мене.
А, може, не треба казати про час,
Про швидкоплинність його напрут.
А, може, не треба: коханий чи друг?
Коханих і так забагато в нас...

Я жила чи чекала ляпаса?
На недобудованих небудинках
Чорніли незроблені мною надписи.
Бо я така собі НАДлюдинка.

Чому маю думати,
Що скаже Інший?
Чому маю думати,
Що скажуть люди?
Чи можуть вони
доторкнутись до тиші?
Любові наступної,
Може, й не буде...

Я так живу.
Хоч жити так не треба.
Я так пишу,
бо ТАК мені болить.
Мій темперамент пробиває ребра
І репетує сірувата флегма.
Ридає і кричить. Кричить! Кричить!

Отака-от Оксана

In brief

Улюблені письменники: Павло Мовчан, Богдан Бойчук, Юрій Тарнавський, Емма Андіївська, Віра Вовк, Володимир Маяковський, Павло Тичина.

Улюблені твори: японська поезія в перекладах.

Улюблена книга в туалеті: "Щоденник Бріджит Джонс" Хелен Філлінг.

Улюблений фільм: "Білий птах з чорною ознакою" Юрія Іллєнка, документальні фільми етнографічного характеру про Гуцульщину.

"Самоприкметні" прикметники: мінлива-суперечлива-весела...

Кількість мрій: більше трьох.

Улюблений рядок свого вірша: "...а усмішка така чиста, по-сонячному проста".

Ідентифікація

1. Що є Христан?

- а) етимологічна Христя;
- б) стан Христя;
- в) власний варіант: "це не те, що ви подумали..."

2. Мої перші творчі спроби відбулися...

- а) в дитячому садку;
- б) на роботі;
- в) власний варіант: "в школі".

3. Моє найкраще в житті...

- а) вже позаду;
- б) ще попереду;
- в) власний варіант: "тепер, найкраще — це теперішнє, що почалося давно і ніколи не закінчиться".

4. Я...

- а) поет;
- б) поетка;
- в) власний варіант: "просто людина".

5. Я хотіла стати...

- а) вчителем;
- б) лікарем;
- в) власний варіант: "космонавтом".

6. Я стала...

- а) космонавтом;
- б) лікарем;
- в) власний варіант: "бакалавром".

7. Я стану...

- а) бакалавром;
- б) космонавтом;
- в) власний варіант: "магістром".

8. Моє джерело натхнення...
а) муза (жін. р.);
б) муз (чол. р.);
в) власний варіант: "настрій".

9. Мої почуття кохання/
закоханості...
а) навіки-вічні;
б) дисперсні;
в) власний варіант: "буває".

10. Для самореалізації мені
потрібно...
а) слава;
б) гроші;
в) власний варіант: "симбіоз
вільного часу та спонсорів".

Результати

За підрахунками результатів тестування особа, що вибирала переважно варіант в), — Оксана Христан, відтепер бакалавр філологічних наук НаУКМА. Народилася в місті Коломия Івано-Франківської області. Лауреат цьогорічного "Смолоскипа" і минулорічного "Молодого вина". Загалом, проводячи свою творчість через класифікаційно-жанровий контроль, Оксана визначає цинічно-романтичну, просто романтичну та міксовану (переважно футуристичну) спрямованість творчого доробку. В проєкті вже є, а згодом, сподіваємося, будуть не лише в проєкті, три збірки: перша — шаржі на вірші інших людей; друга — з орієнтовною назвою "Гра"; третя — за жанром подібна до гуцульських народних пісень. А поки очікуємо на збірки, просимо насолодитися шматочками запашного вірша у м'якій "Чернетці" з сезамом.

Інтерв'ю творила
Анастасія Яровенко

а завтра
лиш кроки
обірвані косо
і блакитноока
похнюплена осінь
оспалої зливи
розбещені пальці
римовані сніва
невірні коханці
підранків невмитих
обгортка прозора
заучене мито
на вхід в лепрозорій
сумного граалю
захланий молебєн
опісля — трамваєм —
додому до неба

Середньовіччя

це піднебіння хворе на екстаз
нудна оскома геральдичних плетив
заіржавіла туга арбалетів
і янголів заплаканих сльота
ці шашелем побиті королі
і зніджені перестарілі кралі
гортають бестіарії недбалі
нудні еразми видерті з століть
а ніч стече півскуток півпсалом
по ошалілих від облоги стінах
зеленооку орлеанську діву
блудливий янгол огорне крилом

графине
у затінку вашої спальні
розгрішений каїн
зурочений кальвін
синьйоро
у сутінках вашої знади
розвага й розрада
маркіза де сада
мадонно
у пошесті вашого міста
бурштинове листя
з-під хворих повік
на зраду
на спомин
до скону
навік

і буде день коли з газетних шпальт дізнаєшся що світу більш немає
прочиниш вікна в замілкий асфальт де янголи блукають небокраєм патлаті
і брунатно-босоногі їх крила воском скрапують з плеча а рай зачинено
мабуть на переоблік і білі коні підвіконням мчать

Дарина Березіна (Миколаїв),
дипломантка поетичного фестивалю
"Молоде вино-2002"

Граф. Лілеї.
("Три мушкетери")
непотрібна страта - дежа вю
ренесансні збочення гравюр
пробачати - боже ремесло
графський парк закутий у дощі
квіткою латаття на плечі
недогар'я свічки проросло

федра
божеволю!
волю!
світе жити!
афродіто
змилосердсья!
я дурію!
іполіте!
Іполіте!
що тезей?
і що трезен?
тлін!
між людей
один єдин -
він -
амазонки син

зомліла згоріла
зотліла заграла
у венах зболілих
зухвала заграва
зурочений злочин
мотивом спротиву
цей легінь - в легені
в нудному екстазі
у морок і мозок
поштиво і хтиво
навіщо зневажив
за віщо образив
цей присмак цей присмерк
в полоні долоней
ці губи ця згуба
ці очі ці ночі
безсонні
ці - коні?

Інший формат. Олег Лишега. (Ів.-Фр.: Лілея-НВ, 2003).

В серії квадратних книжечок “Інший формат”, що з’явилися на розкладках за останні кілька місяців, томик про Лишегу (чи логічніше було б сказати “новий томик Лишеги”) був чи не першим.

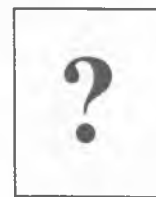
Власне, в заплановані від початку рамки діалогу (в ролі співрозмовника планувався Тарас Прохасько) “герой” цієї книжки не вмістився. Але ж генії на те й народжуються, щоб перетворювати просто цікаві проекти на унікальні. Вся книжка — суцільний монолог Поета-Прозаїка-Філософа (зауважте, все з Великих Літер), в якому він рефлексує над усім, що спадає на думку, питає і сам дає відповідь: *“А що таке актуальність чи неактуальність?.. Це струдель”*. Або ж інше — *“А що таке борошно? Дуже тонко розтерте зерно”*. Може виникнути логічне запитання: чим “іншоформатний” Лишега відмінний від Лишеги “стандартного” (коли такий існує)? А в тому й найцікавіше, що ... НІЧИМ. Лишега — він у будь-якому форматі Лишега. Чутливий до найменших порухів світу, інколи мрійливий і, водночас, незворушно-спокійний. Його монолог — справжня Поезія. Бракує хіба суто авторської “двокрапки” після кожної фрази (“..”) ..

Харуки Мураками. Дэнс, дэнс, дэнс... (С.-П.: Амфора, 2002)

Як не важко здогадатися, “Денс, денс, денс...” відкриває наступний сезон овечих ловів Мураками. Ті самі герої, ті самі місця, подібні емоції. І, звісно ж, сама Людина-Вівця з плюшевими вухами і засмальцьованим хутром. Той, хто вподобав перший роман, напевно, не розчарується і в цій діалогії. Хоча “класичного” Сходу тут ще менше. Інколи ловиш себе на думці, що головний герой аж ніяк не асоціюється з японцем. Уявляється радше якийсь лінивий та розчарований життям інтелектуал-європеець, який зі своїм асоціальним побутом ніяк не може вписатися в “макдональдівський” мейнстрім (дивно усвідомлювати, що йдеться про Країну Вранішнього Сонця).

У передмові до Мураками вже стало гарною традицією писати про джазовість його текстів. Важко сказати, що конкретно мається на увазі. Напевно, й несподівані переходи сюжету, і сам ритм тексту — ненав’язливий, але дуже симпатичний. Книжка читається за вечір або два. Причому читання справді розслаблює, хоча вкінці й залишається відчуття, що саме читання було набагато цікавішим, ніж розв’язка.

Кэндзабуро Ое. Объяли меня воды до души моей. (Москва: Прогресс, 1978).

В той час, як “япономанія” в овечій шкурі Мураками набирає нових обертів, колишній кумир 70-80-х Кендзабуро Ое по-східному спокійно чекає своєї черги.

Його герой Оокі Ісана, як не дивно, чимось дуже нагадує нашого Лишегу. Зі своїм малим сином Дзіном він ховається в колишньому атомному сховищі, де посередині підлоги прорито невелику яму... щоб можна було ходити по голій землі.

Оокі Ісана не може порозумітися з місцевою владою, проте спокійно спілкується з душами дерев та китів. Він навіть вважає себе їхнім посланцем.

Аутичний Дзін не реагує на дитячі крики, проте розрізняє сотні відтінків пташиних голосів. А ще батько з сином щодня вибираються під вишневе дерево, яке росте коло сховища, і в бінокль розглядають вікна покинутої фабрики.

Ця книжка показує, що таки можна любити “дерево як дерево”, “вітер як вітер”, а насолоду отримувати від простого споглядання природи. А ще — це історія пошуку розуміння зі світом і з людьми. Апууау, роман має справді східний аромат (в найкласичнішому розумінні). Вишневий цвіт, чайна церемонія, складні й таємничі ієрогліфи, хокку... Асоціативний ряд можна безкінечно продовжувати.

НОВИНИ

У квітні цього року львівський "Театр в кошику" привіз до Києва нову виставу — цього разу за комедією "Сон" Шевченка. Що вражає найбільше — сам факт інтерпретації режисеркою (Триною Волицькою) "Кобзаря" як тексту. Важко повірити, що якийсь твір Шевченка, за винятком "Назара Стодолі", можна поставити на сцені. Мало того, — зробити з цього надзвичайно яскраву та колоритну моновиставу. До того ж, єдину роль грає жінка (Лідія Данильчук). Іншими словами, справжнє демонтування іконостасу. Дивитися справді було на що.

Книгарня "Цитрус" у травні презентувала нову книжку нашого "академічного" кінознавця Лариси Брюховецької "Приховане кіно". На цей раз авторка береться до ревізії кінопроцесів 90-х в українському кінематографі. Декого взагалі може здивувати, що якісь процеси відбувалися. Презентацію проводили за присутності і самих "героїв" книжки — режисерів Романа Балаяна, Михайла Ілленка, Олеся Саніна та ін.

Міжнародний фонд "Відродження" зробив киянам весняний подарунок, який, правду кажучи, чудово доповнює презент місцевої влади (нові поїзди та дві нові станції метрополітену). Тепер на стінах вагонів, поруч із рекламою заспокоїливих ліків та засобів для схуднення, можна почитати вірші Лесі Українки, Майка Йогансена, Івана Франка, Олександра Олеся та багатьох інших Класиків... Це і є той "знаменитий" проект Фонду, що має абсолютно невибагливу назву, — "Поезія в метро". Майже як з Андруховича — звідти, де йдеться про "вигуки афіш про м'ясо і про дух".

Новини: Роксоляна Свято

Олег Коцарев (Харків), лауреат "Смолоскипа-2002", дипломант "Молодого вина-2002" й володар спеціальної відзнаки ТА 500. Друкується за виданням: Коцарев Олег. Коротке і довге. — К.: Смолоскип, 2003

Із розділу "Три тантри"

ТАНТРА 1

У старій бібліотеці
Що за сірим деревом
Читає по книжці щодня
Монах-розпусник Ну
Але книжок щодня
Стає все більше
На диво монахові

Віднеси цю тантру
Мешканцям темних кварталів
Протягом трьох годин.

ТАНТРА 2

На нашу гору
Впав туман

І перестало
Бути видно
Чи це ти
Чи вчитель

Хоча яка
Різниця зараз
Вранці?

Переклади цю тантру
На гумовий човен
І спусти вниз Прутом.

ТАНТРА 3

Як і перед-
Бачено, по смерті
Монах-розпусник Ну
Вперше спустився на землю,
А там по тунелях
Іде дрібний сніг
І табло показує
Надто довгі цифри.
"Все ясно!
Сила дня
Більше не дорівнює
Силі ночі!"
Підсумував Ну.

Знаєш,
Зроби з цієї тантрою
Що хочеш.

"Коротке довге"

ВОРОЖАТЬ

малайці розклали на її п'ятах
малу колоду
й ворожать
а от усміхнені в'язні
західної сепаратистської
околиці Техасу
ворожать тільки
на наших буквах

буква А — це звичайно
Анапа
Алупка
Алушта
Й Анкара
поява нового свіжого
деревця-як-воно-зверху
на інтимному фронті

буква В —
це Бахтін у сніжній плямі
своїєї родини
Ван Гог
Вінниця
віщує цінну знахідку
в верхній скрині
лівої шафи
в яскравого шефа
підвищення знижок
і горщик з аспарагусом

буква О — кому-
нікативна труба
ну й може стрімкий вітер

букву Г взагалі
знайдеш не в кожній книжці

а буква І —
це по всіх
країнах
проспектах
атомах
астероїдах
і антарктидах її
сірі
білі
мідні
стрункі монументи
коцареволежності —
дуже гарний!
найкращий знак!

Та, що приносить...

— Настуню! Ти це серйозно сказала вчора? Невже справді... справді хочеш піти?..

Я здивовано глянула на Ганну, але вона й оком не змігнула.

— Сядь, любий, візьми он стілець і сядь, — спокійно так гомонить. — Гаразд. Не співайся. Тихенько. Я вчора, може, зайве мовила. Але ж ти мене знаєш, я, буває, спалахую... Одне скажи: любиш?

— Люблю! — крикнув так, що за сусідніми столиками почали обертатися.

— Навіщо так про це волати? Чую. Ну от, це ж головне, так?

— Але...

— Мовчи.

Вона поклала свою руку на його, і вони довго дивилися одне на одного. Я відчула себе зайвою і хотіла піти, але подруга жестом зупинила мене.

— Все зрозумів? — звернулася до юнака.

— Так, — він енергійно закивав головою. — Даруй, не заважатиму... Я побіг... Зайду сьогодні ввечері.

Схопився і підстрибом рушив до виходу, біля якого обернувся і помахав рукою.

— Зайду!

— Що це означає? — я примружила очі. — Яка ще Настуня? Подруга знизала плечима.

— Певне, мене знову з кимось переплутали.

Я хряснула склянкою об стіл з несподіванки й обурення.

— І ти... Ти... Ти говорила з ним замість його дівчини! Обманула його!

— Тесе, — Ганна приклала пальчика до губ. — Не кричи, Олю, негарно. На нас усі дивляться. Рушаймо звідси.

Ми розрахувались і вийшли. Крокували тротуаром кілька хвилин мовчки.

— Навіщо було це робити? — запитую згодом.

— Я лиш сказала те, що він прагнув почути.

— Але ж...

— Марино! Знайшлася, Боже, дитино, знайшлася! Де ж ти була цілу ніч?! Де?

Маленька жіночка, нещадно закидаючи Ганну словами, душила її в обіймах. Я відступила вбік і вирішила спостерігати.

— Всі нерви зіпсувала! Хоч би знати дала, дівко, де волочишся!

— Мамо, не переймайся, я все поясню, — Ганна гладила волосся жінки і завзято щебетала. — Ось почувала у подруги (кинула на мене), додому доїхати не було змоги, транспорт не ходив, а телефон у неї поламався. Вибач, будь ласка. Я ніяк не могла повідомити.

— Добре вже, добре. Але не роби так більше. Ходімо додому.

— Так, мамо, зараз. Зараз прийду. Ось лише відведу подругу до своєї колишньої школи — вона там, може, вчителькою працюватиме, так ще не знає дороги. Я миттю.

— Давай доню. Швиденько. Щастя вам, дівчата.

І пірнула в натовп, озирнувшись іще кілька разів і приклавши руку до серця.

— Ну? — я дивилася з-під лоба і не рухалася. — Як це називається?

Ганна всміхнулася (от любить цю справу!) й опустила голову.

— Ти нічого не розумієш, — долинуло з-під завіси її волосся. — Не розпитуй мене, якщо хочеш лишитися моєю подругою.

— Згода, — помовчавши, мовила я. — Розтлумач лише... Хоч одним словом, що це? Навіщо?

— Робота. Я працюю, Олюню, я казала.

— Брехухою?

Вона відвернулася.

До неї підбіг маленький заплаканий хлопчик.

— Сестро! Куди ти раптом поділась! Я залишився сам! Я злякався!

— Не плач, серденько, — вона взяла його на руки і почала розгойдувати. — Сестричка поруч. Вона віднесе тебе до

“Москва” і “москалі”...

Росіяни як етнос

Маю на увазі у пана Кожелянка — барвистий епізод нападу на поїзд бородатих мужиків з “калашами”. “Казачки” виявляються настільки патологічними за своєю природою, що “союзникам” дивно і смішно, а читачеві і смішно, і соромно. Союзна армія ніби потрапляє в зоопарк, де замість ручних ведмедів — “вольніє казаки”, пляшка коньяку — замість бубна. І всепереможне “раціо” “людини культурної” (яка різке некультурним вуха) врешті перемагає “людину примітивну” з її інстинктивно-усвідомленим потягом до алкоголю (у подібній інтерпретації інстинкт, притаманний етносу). Це якщо сприймати ситуацію буквально. Але, не забуваймо, головним героєм твору Кожелянка є історія. Абсурдність історичної “антиситуації”, суміщення принципово різних реалій переводять епізод, а отже, і власне стереотип, у розряд іроніко-абсурдного. Таким чином, стереотипність (традиційність, заангажованість) певних подій, ситуацій, характерів і т.д. є прозорою, вона легко прочитується і є об’єктом численних авторських пародій (втім, читач може й собі децю подібне, вслід за автором, моделювати).

З того ж поля пристрасть президента російської розвідки Мюллера (“кофе

- это всьожстакі гадость”) до горілки. Ну не міг Мюллер-Козлов (хоч би він був Петров чи Сидоров) пити російську горілку в Берліні (де традиційний німецький шнапс, а вас питаю?). Отже, певні стереотипи авторів не захитати; висновок: автор є злісним фальсифікатором. Логічно. Але йому вдається одночасно “знущатися” над стереотипами й іронізувати з москалів. Талановито.

У Кожелянка москалі — також жалюгідні, тобто жалюгідні. Москалі — це жалюгідна екзотика зі спиртом при ліхтарі у бараці, балалайкою (що присутня незримо), “блоківською незнайомкою” у хустці і куфайці, до того ж сексуально неосвіченою, некультурною. У цій ситуації, як не дивно, звучить алюзія на пісеньку Висоцького “Розмова біля телевізора” (“... Вань, а Вань?”) — чітка асоціація з тупістю і обмеженістю.

Стереотипність трохи іншого рівня виявляється у тому, що українці, п’ючи і різючи не гірше від москалів (солдати “напилися до справжньої ідентичності із “вдячними московинами”), повсякчас від них відмежовуються за рахунок своєї національної свідомості. Великий градус прозорої історичної тенденційності — це збільшувальне скельце для стереотипів.

У Андруховича виокремлення етнічного елементу з подібною легкістю виглядало би механічним. Усі ми — жителі імперії, у “спільному домі” у кожного з представників різних народів власні недоліки, євреям у

твої квартири. Он уже й наш дім. Скільки в ньому поверхів? Рахуй: раз, два, три...
 Так, лагідно воркочучи, Ганна підійшла до під'їзду і зникла в ньому. Скоро вийшла — сама.
 — Це твій брат? — спитала я і почула відповідь, яку ніби передчувала, бо була вся напружена.
 — Ні.
 — Що ти зробила з дитиною?
 — Віддала батькам.
 — Однак ти знаєш, де він живе. Отже, він тобі не зовсім чужий?
 — Для мене немає зовсім чужих.
 — Якого біса ти весь час говориш загадками? — я підвищила голос. — Ганнусю, врешті-решт!
 — Тихше, — вона затулила вуха і наморщилась. — Я не можу цього чути. Має бути тиша, спокій.
 — Ти знаєш цього хлопчика, скажи?
 — Не розпитуй, прошу.
 — Знаєш?
 — Я знаю всіх.
 — І його?
 — За людськими поняттями — ні, але...
 — Давай без викрутасів!
 — Не кричи, будь ласка, Олюсенко.
 — Я хочу знати, хочу зрозуміти... Для чого ти видаєш себе за тих, ким не є насправді?
 — Я ж нікому не нав'язуюся, вони самі приходять до мене, самі бачать у мені того, кого хочуть бачити, а я тільки говорю приємне для них.
 — Хлопчика ти відвела додому. Як ти знала, де його помешкання?
 Ганна похитала головою, стріла мій погляд, довго і пильно дивилася, потім мовила:
 — Я — Та, що приносить спокій.
 У мене не знайшлося слів. Вона відвернулася від мене і почала віддалятися.
 — Чула про тебе, — замислено пробубоніла я. — То он ти як усе робиш. Слухай! (Вона зупинилась.) А вони ж усі

Московській імперії п'ється так само добре, як і росіянам, а таємні служби приділяють кожному увагу у однакових пропорціях. Є, правда, згадка про "творчий шлях" російського поета (алкоголь, анаша і т.д. — повний занепад), і про "поетів національних" — в основному мусульман-кавказців, набагато в житті успішніших (гроші, машини, моделі) — через стереотип протиставлено дві культурні традиції, перша з котрих — "несприможна", безсила, а отже, імперії — впасти.

Втім, якщо п'ють усі, за рахунок чого виділятися росіянам?

Що вражає найбільше — це ненормативна лексика з жіночих уст, що для українського поета Отто фон Ф. є, очевидно, явищем аномальним, інакше він не приділяв би йому стільки уваги (хоча гратися у мораліста він і не думає). Крім того, що ненормативна лексика є однією з ознак постмодерного письма, тут її ідентифікуємо як складову комплексу стереотипів.

Аналіз "Московіади" ускладнюється ще й тим, що щодо усіх подій автор-оповідач займає позицію очевидця. Де закінчується реальність і починаються марення? Де закінчуються факти (фіксовані, до речі, оповідачем у гарячковому стані — 39,5°) і починається мандрівка у підсвідоме?

Ідемо далі. Андрухович якось побіжно чи принагідно згадує про "загадкову російську душу", але секрету не розкриває. Загадкова російська жінка з

повернуться додому, стрінуть тих, за кого тебе вважали, і що тоді?

— Яка різниця! — кинула через плече. — Це вже буде інше століття, а їм потрібен спокій зараз. Зараз, щоб відпочити, щоб жити далі, розумієш?

І знову рушила геть від мене.

— Я уявляла тебе іншою — вищою, старшою. А ти — моя Ганна... Або... Чекай! — вражена раптовим здогадом, я кинулася за нею. — Та, що приносить спокій... І для мене теж? Ти не Ганнуся? Ти справді — Та... Тільки Та...

— Хвилюєшся? — вона стала до мене обличчям, таким світлим, ніби проміння не падало на нього, а йшло зсередини; говорила неголосно, рівно і впевнено. — Я попереджала: не розпитуй. Мала нести спокій і тобі. Але ти не прийняла. Значить, не потрібен. Віддавай, він знадобиться багатьом іншим.

Очі її на мить розширились, а тоді стали звичайними. Та, що приносить спокій, попростувала вулицею — я бачила, як до неї підбіг чоловік і почав обіймати, і вона обхопила його плечі. На хвилику її погляд зустрівся з моїм, губи заворушилися — і я почула (не знаю навіть, як — на такій відстані) тихий голос, майже шепіт:

— Я ще прийду.

традиційним українським іменням Галя кохається в отрутах, з ревностів влаштовує мордобій, має яскраво виражені садистські схильності у коханні. На відміну від неї, оповідач просякнутий гуманізмом і "не може вбити людину". Це могло би відіслати нас на півтора століття назад, до стосунків москаля і покритки, і далі — до образу згвалтованої України, що зустрічаємо навіть у сучасній пресі; от тільки Андрухович міняє місцями традиційні гендерні ролі (неприсстойно лаються у нього теж жінки).

Ще два моменти — розпуста в чистому вигляді під національним російським костюмом і відсутність майже на усіх рівнях приватної культури в росіян (общепитівські пивниці, всезагальне п'яне братання і т.д.).

Росіяни як політична спільнота

"Дефіляда" часто поряд з означником "москалі" подає означник політичний — "більшовики". І якщо "москалі" мають здатність з'являтися у полі нейтрально-чужому ("Наші страждання, тату, віками не снилися нікому — ні полякам, ні москалям, ні цивілізованим англо-французам"; до москалів прирівняно "українців з того боку" — східняків), то більшовик = ворог. Проте "москалів розбито", на порядку денному — "якась Росія", а отже, не варті вони уваги й ненависті. Навіть згадки про росіян немає у X-files української розвідки. Мертвими виглядають і політичні фігури: "вічно живий вождь" фігурує як "мумія", "вуйко Йосип" — старий самодур, ледь живий і абсолютно неієвий.

Втім, альтернативний, Кожелянків варіант історичного розвитку пропонує альтернативну модель Царства московського (термін, як і "МЗС Царства", звучить комічно, Росія постає як азійська, "темна" держава, що повернулася у своєму розвитку на кілька століть назад). Україна по відношенню до неї займає даминуючу, диктаторську позицію (однак про ворожість росіян ідеться як про результат дії алкогольних субстратів, а російський месіанізм проходить побіжною згадкою).

Ніна Курята, лауреатка
"Смолоскипа" і дипломантка
"Гранослова" 2002 року

Я відкоркову вуличку гравію.
Вечір тужавіє, вечір личавіє,
Кличе гуляти під мідними дзвонами -
Дивними, синіми, немонотонними,
Поночі в воду ввійти непочатую,
Надивуватися першоприсвятою,
Плавати з рибами, плакати схлипами,
Різати місяць кавунними скибами,
Дихати щирістю, думати пристрасною,
А що вже друга вода - норовистая.
Впасти предтечею в зоряну течію,
Пити обпеченою порожнечею,
Сілля змивати всі погляди й закиди,
Всіх пробачати від Сходу до Заходу,
Потім піднятися зливою ранньою,
Ринути в третю воду - останнюю,
Зимною, темною і обважнілою,
Ту, що ніколи нікого не милує, -
Тільки карає або возвеличує, -
В ту, що доводить до краю, до відчаю,
Не пробачає ні страху, ні прикрощів.
Часу вже мало.

А подиху вистачить

Колобродом яскравим зоряним,
Припорошеним сніговіями,
В бездоріжжя полів незораних
Потекло моє небо з мріями,

А назустріч - дощі залізні...
Чи залишуся в їхнім скреготі,
Чи полину в октави пізнії
З журавлиним останнім клетком?

А звідтіля, де сніги некошені,
Звідтіля, де птахи нелякані -
Раптом ти надішлеш запрошення
Та по білому полю - знаками?

... Чи подужаю це одужання -
Але що тобі в моїм імені?
Я нездужаю, чуєш, друже мій?..
Подзвони мені,
подзвони мені!..

На відміну від "Дефіляди", у "Московіаді" на перший план виступає пристрась росіян (етнічних росіян, опосередкованих багатьма поколіннями державців різних епох і національностей — та ж матінка Катерина II) до державотворення. Проте гіперпатологічними є і ця пристрась, і сама величезна імперська держава з духовно-алкогольними шуканнями (відсилка до стереотипу I), безкультур'ям, донощицтвом і тотальним контролем, політичним месіанством, що в апокаліптичних мареннях автора поширюється і на час майбутній, час "вільних республік". Це держава грандіозних за своєю тупістю проєктів, насилля, патологій (згадати щурів, уявних чи ні, все одно). Осередком Держави є Москва ("культгава, мокра, з ... рецидивістами і ходаками до Леніна"), яка оспівується у подібному ж ключі (до речі, елементи жахів займають вагоме місце у Гіляровського — біографа "веселої Москви" кінця 19 століття, який є майже наскрізно фактологічним).

Тепер про стереотипні уявлення. Згадаю, що ми сприймаємо текст через індивідуальне світобачення оповідача, де вони майже не відчитуються, оскільки червоною ниткою у тексті означено "погано, ...". Непам'ятні на перший погляд, вони, на мою думку, постають з того, що ми знаємо про державницько-політичну історію Російської імперії і радянської також (радянська імперія виступає як спадкоємиця російсько-імперських традицій). Це і кількаповерхові підземні бункери, де катують невинних і проводять експерименти в дусі американських фільмів (факт, в принципі, можливий, але сильно зацентований), причому чомусь згадуються московські застінки Петра I. П'яний розгул у "підземному центрі" маскарадним антуражем нагадує і "всеп'янійший собор" Петра, і нескінченні маскаради Катерини, і державні концерти з нагоди різних свят з елементом "російської шароварищини", і, як не дивно, засідання Політбюро одночасно. Проте головним у системі подібних алюзій є (хоч і не всепереможна) віра оповідача у те, що ті, хто нагорі, можуть все, що вони здатні у своєму патологічному месіанізмі простерти свою владу якомога далі, долаючи кордони і загарбуючи країни. Цей сконцентрований стереотип є залишковим явищем епохи "великого і могутнього". У такому ракурсі ментальність мас, народу виявляється не надто цікавою.

Отже, у "Дефіляді" месіанізм, національна свідомість, державність (великі державотворчі потенції), героїзм українців постають в опозиції до жалюгідності, нездатності до рішучої дії, алкогольної залежності, некультурності, обмеженості москалів, тобто росіян (акцент на особливостях народного характеру, ментальності).

Однак текст є наскрізно іронічним. Читач розуміє, що це, по-перше, альтернативна історія, побудована за ігровою моделлю (а що, якщо..., а уявляєш, якби...); по-друге, жодне стереотипне уявлення, яке тут ідентифікуємо, не залишається цілісним у системі даного тексту. Можна в усьому сумніватися й іронізувати з усього, поринати у карнавал за принципом, подібним до авторського.

Стереотипність відіграє певну роль і у "Московіаді". Порівняно із першим текстом, тут спостерігаємо глибинніші (менш прозорі, без індексів) стереотипи, негативність яких, до того ж, підсилюється загальним емоційним ключем ("нещасність", "депресія" оповідача, на яку він захворює саме у Москві). Карнавал Андруховича — чорний, трагічний.

У "Московіаді", на відміну від першого тексту, більшою мірою виявляються стереотипні уявлення щодо політико-державницьких традицій Імперії, державного ладу і побутової культури. Причому позиція оповідача-очевидця перетворює їх на факти індивідуальної дійсності.

